

Розв'язанню молодіжних проблем мають сприяти законодавчі акти, прийняті українською державою. До них відносяться Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні від 15 грудня 1992 р., Закон України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" від 5 лютого 1993 р. та відповідна постанова Верховної Ради України про введення його в дію. У зв'язку з цим перед вітчизняною соціологією молоді стоїть дуже важливе і відповідальне завдання: поглиблення знань про молодь та її проблеми, аналіз ходи виконання прийнятих законодавчих актів у конкретних ділянках та інформація органів влади і управління з метою внесення коректив у самі закони чи прийняття доповнень і додатків до існуючого законодавства. Для західної соціології молодіжні проблеми набувають децю іншої пріоритетності та змісту. Центральною з них вважається напруження між молоддю та суспільством, яке робить можливим конфлікт між індивідуальностями та існуючим соціальним устроєм. В основі цього напруження лежить амбівалентність (тобто двоїстість, суперечливість почуттів та емоцій) молоді, яка здатна привести і до політичної активності, і до інтенсивної самотрансформації особистості, і до її втечі у світ наркотиків або релігії. Тому одним із завдань молодіжної політики у розвинутих країнах є створення таких умов для молоді, коли б ця амбівалентність якомога лагідніше скеровувалась у просоціальному напрямку через надання найрізноманітніших можливостей для соціально корисної діяльності молоді. [8, с. 12]

Ще одною характеристикою віку молодості виступає величезна цінність змін, трансформацій, руху взагалі і послідовна огида і

відраза до усталеного статусу. Звичайно, всі люди прагнуть змін, але саме молоддю зміни і рух обожнюються, стають усвідомленими завданнями, основною метою існування. Тому конфлікт поколінь, який є досить поширений у західних країнах, набирає виразу протесту молодих проти зупинки в русі і динамічному розвитку їх батьків, що, набувши певного соціального статусу і положення у суспільстві, заспокоюються і зупиняються на досягнутому. Це враховується у молодіжній політиці розвинутих держав, яка не має постійних пріоритетів і усталених напрямків, є надзвичайно гнучкою і придатною для модифікацій. [4, с.29-20]

Цей неповний перелік основних положень, пов'язаних із розумінням молоді та її проблем, дає можливість порівняти вітчизняну і західну соціології молоді та скерованість молодіжних політик. Якщо увагу соціологів пострадянського простору привертають насамперед питання підкреслено соціального значення і ваги, тобто входження молоді у суспільство та її адаптації в ньому, то західні соціологи акцентують на процесах становлення особистості; якщо перших цікавлять передусім проблеми підготовки молоді до праці, то других - поведінка молоді, що відхиляється від суспільних норм і цінностей і загрожує руйнації цілого суспільства. Якщо молодіжна політика перехідних країн ще несе на собі відбитки колишнього патерналізму, а законодавство не забезпечує механізмів реалізації правових актів щодо молоді і побудоване на обмеженнях і забороні, то політика розвинутих країн стосовно молоді будується на принципах і нормах її самозабезпечення і державного забезпечення лише тих, хто не здатний до цього в силу фізіологічних, психологічних та соціальних причин.

Література та джерела

1. Беличева С.А. Важкий світ підлітка. – Свердловськ: Середньо-Уральське кн. Вид-во, 1984.
2. Беличева С.А. Соціально-педагогічні методи оцінки соціального розвитку дезадаптованих підлітків. // Вістн. психосоціал. і корекційно-реабілітац. роботи. – 1995. – №1. – С.3
3. Березін Ф.В. Психологічна і психофізіологічна адаптація людини. – Л., 1988
4. Психологія життєвої кризи /Відповідний редактор Т.М.Титаренко. – К.: Агропромвидав України. – 1998. – 22 с.
5. Профилактика наркомании: организационные и методические аспекты. Итоговые материалы международного проекта / Сост. И.П.Рущенко. – Харьков: Финарт, 2002. – 240 с.
6. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. – С.Петербург.: Питер, 2000. – 261с.
7. Реан А.А. «Психология человека от рождения до смерти» / А.А.Реан// психолог. энциклопед. – Москва «Олма Пресс», 2002. – 656 с.
8. Сучасна молодіжна політика і соціальна робота в Україні / За ред.Якименко В.І. – К., 2001.
9. Соціологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За редакцією В.Г.Городененка. – К.: Видавничий центр «Академія», 2005-560с.

Социальное самочувствие молодежи является одним из главных показателей развития общества. Для того чтобы формирование молодежи происходило адекватно общественным процессам, необходимо определить ее роль и место в обществе, выяснить ее проблемы.

Ключевые слова: социальное самочувствие, самотрансформация личности, проблемы молодежи, социальные ориентиры, безработица, социальные отклонения, молодежная политика.

Social well-being of young people is one of the key indicators of social development. In order to form in young people according to the adequate public process, it is necessary to define its role in the community, find out its problems.

Key words: social state of health, self-transformation of personality, youth, social orientations, unemployment, social deviance, youth policy.

УДК 378.147

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРУ ВЛАСНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ З УРАХУВАННЯМ ЗДІБНОСТЕЙ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Сопотницька Олена Валеріївна
м.Тернопіль

У публікації розглянуто педагогічну умову підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності на основі забезпечення вибору власної освітньої технології з урахуванням здібностей та індивідуальних особливостей особистості. Встановлено, що особистісно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців вимагає врахування індивідуальних особливостей студентів та використання індивідуалізації та диференціації навчальної діяльності.

Ключові слова: педагогічна умова, індивідуальні особливості, індивідуалізація, диференціація, особистісно-орієнтована

підготовка, учитель фізичної культури, тренер.

Зміна соціально-економічної ситуації в країні посилює необхідність пошуку надійних, оригінальних і ефективних способів навчально-виховної діяльності, запровадження таких освітніх технологій, які забезпечили б ефективну підготовку обдарованої та здібної студентської молоді до входження в соціум, формування еліти суспільства, здатної вивести державу із кризового стану [13, с.103]

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної

культури виникає чимало актуальних питань, успішне вирішення яких залежить від обґрунтованості педагогічних умов урахування набутого у попередні роки педагогічного досвіду активного впровадження інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу [6].

Ефективне використання педагогічних умов у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури, зокрема, підготовці до тренерської діяльності, належить до числа актуальних проблем вищої школи і тому питання педагогічного забезпечення процесу інтеграції знань студентів набувають особливої гостроти.

Мета даної статті – визначити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності.

Вибір педагогічних умов – це завжди вибір стратегії, пріоритетів, системи взаємодії, тактик навчання та стилю роботи вчителя з учнем.

Під педагогічними умовами розуміють змістову характеристику компонентів (зміст, організаційні форми, засоби навчання та характер взаємин між учителем та учнями) та конструюють педагогічну систему [4].

Аналізуючи досліджувану проблему ми обрали наступні педагогічні умови для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до тренерської діяльності:

1. Забезпечення вибору власної освітньої траєкторії, з урахуванням здібностей та індивідуальних особливостей особистості.
2. Розробка та використання комплексу тренінгових занять у підготовці майбутніх тренерів.
3. Створення особистісно-орієнтованого середовища на основі професійно спрямованої мотивації.
4. Вдосконалення самостійної роботи майбутніх тренерів на основі особистісно-орієнтованого навчання.

Розглянемо педагогічну умову забезпечення вибору власної освітньої технології з урахуванням здібностей та індивідуальних особливостей особистості.

До освітніх технологій в нашому дослідженні належить особистісно-орієнтована освіта. Особистісно-орієнтована освіта передбачає впровадження нових педагогічних технологій та ефективних форм взаємодії з дитиною, вимагає від педагога високої професійної компетентності й особистісної зрілості.

Особистісно-орієнтований підхід забезпечує створення нових механізмів навчання і виховання та ґрунтується на принципах глибокої поваги до особистості, врахування індивідуальності.

У розвитку людини виявляється загальне і особливе. Загальне властиве всім людям певного віку; особливе вирізняє окрему людину. Особливе в людині називають індивідуальним, а особливість з яскраво вираженим особливим – індивідуальністю. Індивідуальність характеризується сукупністю інтелектуальних, вольових, моральних, соціальних та інших рис людини, які постійно вирізняють одну людину від інших. Кожна людина – єдина і неповторна в своїй індивідуальності. Індивідуальність виражається в індивідуальних особливостях. Виникнення індивідуальних особливостей пов'язане з тим, що кожна людина проходить свій власний шлях розвитку, набуваючи на ньому найрізноманітніших типологічних особливостей вищої нервової діяльності. До індивідуальних особливостей належать своєрідність відчуттів, сприймання, мислення, пам'яті, уяви, особливості інтересів, нахилів, здібностей, темпераменту, характеру особистості [3, с.68].

Урахування індивідуальних особливостей особистості у навчанні є вимогою давньої педагогічної традиції. У відомому трактаті М.Квінтіліана знаходимо пораду "Розсудливий наставник перш за все повинен пізнати властивості розуму і характер учня, якого йому доручили". А.Дістервег чітко і лаконічно сформулював знамените правило без якого, на його погляд, неможливе плідне навчання: "Ураховуй індивідуальність своїх учнів!" [14].

Як зазначає київський психолог В.Кузьменко, "Індивідуальний підхід у вихованні – це варіативне використання педагогом цілісної системи засобів, форм, методів та прийомів виховної роботи з урахуванням комплексу індивідуальних відмінностей дітей" [8]. На думку дослідниці, успішне здійснення індивідуального підходу у вихованні залежить від наступних передумов:

- поєднання індивідуально-диференційованого підходу до ди-

тини із вихованням дитячого колективу;

- опора на позитивне у характері та особистості вихованця; спрямованість педагогічної роботи на подолання наявних у нього негативних проявів;
- визначення причин формування індивідуальних відмінностей (особливості вищої нервової діяльності, умов життя та виховання);
- єдність вимог до дитини з боку дорослих (педагогів, батьків та ін.);
- системність у здійсненні індивідуального підходу, єдність та послідовність його етапів, що утворюють неперервний цикл.

Аналіз останніх наукових досліджень свідчить про те, що фізичне виховання повинне бути спрямоване на розкриття індивідуальних здібностей та здатностей студента з урахуванням його фізіологічних особливостей, рівня здоров'я, основних інтересів і ступеня розвитку психофізіологічних якостей [7].

Серед видатних педагогів велику увагу проблемам індивідуальності та особистісно-орієнтованого підходу у навчально-виховному процесі приділяв П.Блонський. Кожна людина, на його думку, наділена певними анатомо-фізіологічними задатками, темпераментом та іншими біологічними властивостями, її характеризують специфічні потреби, здібності, інтереси, рівень розумового розвитку, життєвий досвід. Одне із головних завдань школи П.Блонський вбачав у тому, що вона повинна не пригнічувати, а розвивати індивідуальність [2].

Тому при організації навчально-виховного процесу у підготовці майбутніх тренерів ми передбачаємо використання форм і методів індивідуалізації і диференціації навчання.

Поняття індивідуалізація у педагогічній енциклопедії означає вміння організувати навчальний процес, з використанням способів, прийомів, темпу навчання та врахування індивідуальних відмінностей учнів, рівня розвитку їх здібностей до навчання [11, с.201]

На думку О.Корсакової [5], індивідуалізація навчання передбачає вибір методів, темпів навчання на основі врахування індивідуальних особливостей, а диференціація навчання є втіленням індивідуалізації. Тому у формуванні творчих здібностей особистості значну роль відіграє застосування принципів диференціації і індивідуалізації навчання.

Тому особистісно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців вимагає врахування індивідуальних особливостей студентів та використання індивідуалізації та диференціації навчальної діяльності.

У своїх дослідженнях П.Сікорський дослідив взаємозв'язок диференціації з індивідуалізацією, тим більше, що можливості індивідуалізації зростають за умов психологічно обґрунтованої диференціації навчання [12, с.186]. Якщо індивідуалізація навчання спрямована на врахування специфічних індивідуальних особливостей кожного студента всередині групи, то диференціація передбачає врахування подібних типових особливостей груп студентів.

В результаті дослідження та аналізу думок низки науковців [1; 12; 15], щодо розгляду понять індивідуалізації та диференціації навчання ми робимо висновок, що:

- індивідуалізація трактується як організація такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, що передбачає врахування індивідуальних особливостей учнів;
- використання диференційованого навчання створює сприятливі умови для реалізації принципу індивідуального підходу, при застосуванні якого здійснюється вивчення індивідуальних особливостей учнів, і навчання організовується для типологічних груп за різними планами і програмами;
- диференціація навчання передбачає оптимальне поєднання групових, індивідуально - групових та індивідуальних форм навчання;
- поняття диференційованого підходу, індивідуалізації, диференціації часто ототожнюються, вживаються як синоніми;

Відомий естонський педагог І.Унт у своїх дослідженнях розводить поняття "індивідуалізація" та "диференціація" [15].

На думку науковця індивідуалізація – це врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах

і методах, незалежно від того, які особливості і якою мірою враховуються, а під диференціацією розуміє врахування індивідуальних особливостей учнів для окремого навчання і здебільшого навчання в цьому випадку проходить за декількома різними планами і програмами.

Отже, суть диференційованого підходу полягає в тому, щоб враховуючи індивідуальні особливості кожного студента, вибрати для нього найкращий варіант завдань на занятті й підібрати відповідні завдання для самостійної роботи. Можна працювати в аудиторії над спільним завданням, але при цьому різним групам студентів слід запропонувати диференційовані завдання з урахуванням їх індивідуальних особливостей.

Вивчаючи індивідуальні особливості студентів, ми взяли до уваги праці М.Мурачківського [10], про типологію учнів, і розподілили їх на типи:

I тип – учні з високою здатністю до засвоєння знань та якістю самоорганізації;

II тип – високий рівень навченості, але формально ставлять до занять;

III тип – це учні з невисоким рівнем навченості;

IV тип – учні, що відчувають труднощі у засвоєнні знань, у них відсутній інтерес до навчання.

У підготовці майбутніх тренерів в умовах особистісно-орієнтованого навчання перед викладачем стоїть завдання розкрити реальні можливості кожного студента, що вимагає розвиток індивідуальних нахилів і здібностей майбутнього фахівця. Тому студент має можливість вибрати обсяг та глибину засвоєння певного навчального матеріалу, оптимізувати навантаження, враховуючи власні здібності, індивідуальні особливості, нахили, інтереси і потреби. Викладач буде навчально-виховний процес з урахуванням індивідуальних здібностей і особливостей кожного студента, застосовуючи індивідуалізацію завдань, залежно від індивідуальних особливостей студентів та характеру труднощів.

На практичних заняттях у підготовці майбутніх тренерів з волейболу викладач завдання формулює в залежності від:

- рівня теоретичної підготовки студентів;
- рівня фізичної підготовленості студентів;
- рівня технічної підготовленості студентів;
- рівня тактичної підготовленості студентів;
- амплуа гравців.

З цих позицій великого значення надаємо завданням, які сприяють удосконаленню технічної і тактичної підготовки студентів, відпрацювання вмінь використовувати їх в ігровій і змагальній діяльності. Такими завданнями є вправи, і диференційовані індивідуальні завдання з поступово зростаючим навантаженням. Наші дослідження та власний досвід показує, що диференційовані завдання необхідно застосовувати не під час початкового вивчення навчального матеріалу, а в процесі удосконалення тех-

ніко-тактичних елементів і формування умінь на навичок. Саме тоді проявляються індивідуальні особливості студента в навчальній діяльності. Наприклад, враховуючи рівень підготовленості студентів для сильніше підготовлених - пропонуються вправи складнішого характеру, слабше підготовленим студентам - вправи простіші. Часто практикували розподіляти студентів у пари сильніший з слабшим. Такий варіант стимулював слабшого гравця в процесі роботи рівнятися на сильнішого, а сильніші гравці відчували відповідальність у підготовці слабшого.

Враховуючи індивідуальні здібності (відповідно до амплуа гравців) студентів на практичних заняттях пропонувались вправи окремо для зв'язуючих гравців з використанням різноманітних за висотою та довжиною передач м'яча після переміщення, прискорень. Для гравців нападаючих вправи пропонувались для відпрацювання нападаючого удару з різних за висотою та швидкістю передач м'яча. Гравці захисники працювали над різноманітними вправами для приймання м'яча з подачі, після атакуючих ударів, страхування блокуючих гравців.

На семінарських заняттях ми використовували групову форму навчання. Для виконання того чи іншого завдання студентів розподіляли на групи з 3-4 чоловік, в залежності від рівня теоретичної підготовки. Завдання пропонувались групі, а не окремому студенту. В таких випадках більш сильній групі пропонувались складніші завдання, а слабкій – завдання менш складніші. Робота у такий спосіб створювала сприятливі умови для прояву особистісних якостей, оскільки потім завдання ускладнювались. Крім того, пропонуємо групам завдання на вибір. Завдання носили більш творчий характер. Наприклад, сильнішій групі пропонувались такі завдання - «Знайти помилку і підібрати вправи для її усунення в запропонованому технічному елементі». На відео студентам пропонували ознайомитись із фрагментом виконання вправи гравцями, і на основі побаченого повинні виявити помилки і скласти комплекс вправ для виправлення помилок технічного елементу. Групі слабших студентів були запропоновані наступні завдання - «Скласти методичний комплекс вправ для закріплення техніки приймання і передач м'яча двома руками зверху», або «Підібрати відповідні вправи на етапі удосконалення техніки приймання і передач м'яча двома руками зверху».

Впровадження цієї педагогічної умови показали її дієвість і позитивний вплив на ефективність формування практичних умінь і навичок у майбутніх тренерів.

Узагальнюючи погляди науковців, та власний педагогічний досвід ми визначили, що особистісно-орієнтоване навчання належить до освітніх технологій навчання у підготовці вчителів фізичної культури до тренерської діяльності. А особистісно-орієнтована підготовка майбутніх фахівців вимагає врахування індивідуальних особливостей студентів та використання індивідуалізації та диференціації навчальної діяльності.

Література та джерела

1. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти // Освіта і управління. – 1997. – №2.
2. Блонский П.П. Избранные педагогические и психологические сочинения. Т.2. / П. П. Блонский. – М.: Педагогика, 1979. – 399 с.
3. Зайченко І.В. Педагогіка. Навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – Чернівці, 2003. – 528 с.
4. Зверева М.В. О понятии "дидактические условия" / М.В.Зверева // Новые исследования педагогических наук. – М.: Педагогика, 1987. – № 1. – С.29-32
5. Корсакова О. Формування в учнів досвіду творчої діяльності / О.Корсакова // Шлях освіти. – 1999. – № 1 – 4. – С.35-39
6. Кремень В.Г. Національна освіта як соціокультурне явище // Учитель. – 1999. – № 11-12. – С.10-17
7. Круцевич Т.Ю. Теория и методика физического воспитания / Т.Ю.Круцевич. – Київ: Олимпийская литература, 2003. – Том 1. – 424 с.
8. Кузьменко В. У. Індивідуальний підхід: десять кроків/ В.Кузьменко // Дошкільне виховання. – 2006. – № 7. – С.10-12
9. Методичний poradник "Сучасні освітні технології. Типи та види уроків, методика їх вибору". Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти в Чернігівській області. Відділ загальноосвітньої підготовки. 2010 р
10. Мурачківський Н.И. Психологические аспекты организации дифференцированных форм работы на уроке / Н.И.Мурачківський // Сов. педагогика. – 1983. – № 10. – С.35-40
11. Педагогическая энциклопедия. – М.: Педагогика, 1965. – Т.2. – С.189-231
12. Сікорський П.І. Теорія і методика диференційованого навчання. – Львів. В-во "СПОЛОМ", 2000. – С.191
13. Служинська Л.Б. Підготовка майбутнього менеджера-економіста до професійної самореалізації: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 "теорія і методика професійної освіти". – Тернопіль, 2012. – 240 с.
14. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т.І.Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с
15. Унт І.Э. Индивидуализация и дифференциация обучения. – М.: Педагогика, 1990. – 173 с.

В публикациі рассмотрено педагогічне условие підготовки будучих учителів фізическої культури к тренерської діяльності на основе обеспечения выбора собственной образовательной технологии с учетом способностей и индивидуальных особенностей личности. Установлено, что личностно-ориентированная подготовка будучих специалистов требует учитывать

индивидуальные особенности студентов и использование индивидуализации и дифференциации учебной деятельности.

Ключевые слова: педагогическое условие, индивидуальные особенности, индивидуализация, дифференциация, личностно-ориентированная подготовка, учитель физической культуры.

In a publication the pedagogical conditions of training of future teachers of physical culture to trainer's activity have been considered on the basis of providing of choice of own educational technology with taking into account of capabilities and individual features of personality. It has been defined that the personality-oriented training of future specialists requires the taking into account of individual features of students and use of individualization and differentiation of educational activity. The student-centred education belongs to educational technology in our study. The student-centred education involves the introduction of new teaching technologies and efficient forms of interaction with children, it requires from a teacher the high professional competence and personal maturity.

Key words: pedagogical condition, individual features, individualization, differentiation, personality-oriented training, teacher of physical culture.

УДК 364.624-053.2+741

ДИТЯЧИЙ МАЛЮНОК: ХАРАКТЕРИСТИКА, МОЖЛИВОСТІ

Сорока Ольга Вікторівна
м. Тернопіль

Стаття присвячена вивченню дитячого малюнку. Встановлено, що для аналізу краще використовувати спонтанні малюнки, оскільки вони відрізняються більшим емоційним забарвленням. Визначено, що специфіка діагностики дитячих малюнків полягає в її гуманності по відношенню до дитини. Охарактеризовано стадії розвитку дитячого малюнку. Розкрито головні принципи, яких необхідно дотримуватися при аналізі малюнків. Розглянуто опорні елементи при роботі з малюнками. Представлено модель аналізу дитячих малюнків Дж. Остер і П. Гоул, що сприяє нормальному розвитку й особистісному зростанню дитини.

Ключові слова: дитячий малюнок, інтерпретація, діагностика, спонтанні малюнки.

Проблема ефективної корекційної роботи з дітьми, які мають проблеми в емоційній сфері в сучасному суспільстві не заперечена. Зростаючий науково-технічний прогрес, постійна зайнятість батьків, негативний вплив природних факторів зовнішнього середовища відзначаються на зростанні дитячої агресивності, тривожності, певних страхів тощо.

Художня діяльність дітей здавна привертала увагу дослідників як можливий метод вивчення внутрішнього стану дитини, її здатність відображати світ внутрішніх переживань.

Використання малюнків у психодіагностиці останнім часом стало досить поширеним, однак психологічний сенс того, чим є дитячий малюнок, поки ще недостатньо досліджений. Аналізуючи малюнки, можна зрозуміти, чому саме той чи інший образ впливає на дитину так сильно, домінуючи в її свідомості. Окрім цього, малюнок дозволяє краще пізнати психологію дітей, яка цікава тоді, коли маленька людина розвивається і хоче досягнути певних результатів у житті.

Дослідженнями дитячого малюнку займалися С. Бах, Г. Кершенштейнер, Л. Лебедева, О. Потьомкіна, К. Потьомкіна, Г. М. Ферс, Й. Якобі та інші.

Аналіз малюнка в якості методу психологічного дослідження бере свій початок у першій чверті ХХ століття. У 1913 році Е. Торндайком була проведена робота щодо класифікації малюнків і їх якісної оцінки. У 1921 році К. Барт склав кількісну шкалу для оцінки малюнка чоловічої фігури, виконаного дітьми від 3 до 14 років. У роботі Ф. Гудинаф у 1926 році був використаний тест «Намалюй людину». У 1948 р. Дж. Бук розробив тест «Будинок – дерево – людина». У 1949 році була опублікована робота К. Коха, що містила ретельний аналіз, заснований на зіставленні та комбінуванні ознак малюнка. Кількість публікацій щодо аналізу малюнків за останні роки значно зросла. Багато відомостей про малюнки можна дізнатися з робіт В. Бехтерева [1], Л. Лебедевої [3], С. Рубінштейн [7], О. Потьомкіної [6] та інших.

Наукове вивчення малюнка почалося з кінця ХІХ століття з

робіт К. Річі, Ж. Рума, А. Кларка, М. Ліндстрома, Г. Кершенштейнера, Е. Кнудсена та інших.

Мета дослідження – розкрити можливості дитячого малюнка як психологічного феномену, продукту психічної діяльності людини.

Малювання як художнє самовираження настільки відкрито і щиро розповідає про світ тонкої реальності особистості, що образно може бути названо невербальною сповіддю автора [3, с.14].

Спонтанна образотворча діяльність супроводжується терапевтичними ефектами (психологічним, емоційним, релаксацийним, психопрофілактичним, соціально-комунікативним тощо) [3].

Малюнок – це зображення, виконане від руки за допомогою графічних засобів (контурної лінії, штриха, плями або їх різних поєднань), і є потужним засобом пізнання дійсності.

На думку О.Потьомкіної і К.Потьомкіної, «малюнок – це одне з найважливіших джерел знань про психіку людини, за допомогою якого можна визначити якісну та кількісну інформацію, валідизувати її та успішно використовувати в практиці психодіагностично-корекційних, терапевтичних тощо» [6, с.93].

Насьогодні малюнок міцно увійшов у практику психологічної діагностики та корекції і став одним із найбільш поширених об'єктів психологічного аналізу. Однією з переваг дитячого малюнка є те, що малюнкові тести можуть бути застосовані в широкому спектрі практичних завдань: діагностичних, навчальних, корекційних, терапевтичних тощо.

«У малюнках дивовижно переплітається інформація, джерелами якої є як відкриті, так і глибинні шари людської душі» [2, с.5].

Згідно К. Маховер [4], будь-який дитячий малюнок є проєктивним стосовно внутрішнього психічного стану особистості.

Для аналізу краще використовувати спонтанні малюнки, оскільки вони містять примітивний, «сирий» матеріал, індикатор несвідомого. Саме ці малюнки відрізняються більшим емоційним забарвленням, оскільки естетичні міркування менш важливі, ніж сила активованих елементів несвідомого.

Й. Якобі розглядає спонтанні малюнки як результат «несвідомого пошуку і вибору образотворчих елементів при збереженні мотиву» [8, с. 34]. Вона притримується точки зору, що спонтанні малюнки мають цінність тільки в тих випадках, коли вони є спонтанними проявами внутрішніх процесів або виникаючих образів.

У дослідженні онтогенезу дитячого малюнка вченими [6] було встановлено, що процес розвитку дитячої образотворчої діяльності проходить низку стадій, які по-різному висвітлені авторами. Аналіз їх робіт дозволяють виділити основні стадії малюнка.

1 стадія позбавлених сенсу штрихів (2-3 роки) – характеризується тим, що дитина, наслідуючи дорослого, малює на папері безглузді карлючки. Вона не намагається зображати щось конкретне, її малюнки – це результат маніпуляції з новими предме-